ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו (בראשית יז כד).

הנה ידועה קו' הרא"ם (ס"פ לך לך) בטעם מה שאברהם אבינו ע"ה לא מל עצמו קודם שנצטווה שהרי האבות קיימו כל התורה כולה קודם שנתנה (עי' יומא כח:), ומ"ש מילה שלא מל עצמו עד שאמר לו הקב"ה בפירוש.

ומטו משמיה דמרן זיע"א לתרץ בזה דכיון דהמהות והחפצא של מצות מילה היא ברית בין הקב"ה והנימול, משו"כ לא היה שייך זה קודם שהיה ע"כ ציווי מפורש מהקב"ה, דרק אז איכא כריתת ברית עם הקב"ה.

אבל בשאר מצוות גם קודם שציווה עליהם בפירוש מ"מ איכא חפצא דתפילין ושבת וכו' רק דהעושה אינו מצווה על כך, והוי 'אינו מצווה ועושה', אבל מ"מ מקרי 'עושה' שעשה נעשה בשלמותו ובתיקונו ורק בלא ציווי. משא"כ מצות מילה כשאין ציווי מהקב"ה על זה א"כ אין זה כלל 'עושה' ולא רק שהוא 'אינו מצווה' כי אין כאן מעשה ברית, כ"כ שהקב"ה עדיין לא הודיעו שחפץ להיכנס עמו בברית.

ידוע משמיה דמן זיע"א לבאר בטעם מה שלא מל אברהם אבינו את עצמו לפני שצוהו הקב"ה על כך, אע"פ שקיים כל התורה כולה עד שלא נתנה, כדאיתא ביומא (כח:) והוא משום דלקיום מצות מילה צריך שיהיה עליו 'שם ערל', ובהמולו יחול עליו 'שם מהול', דעצם מצוות מילה היא שיסיר ויסלק את עור הערלה ממנו, ולכן כל זמן שלא נצטווה אין על העור שם ערלות כלל שהרי אינו מצווה להסירו, ומשו"כ המתין עד שהורהו הקב"ה על כך במצוה[עב].

וכעין זה יתיישב מה שהק' איך נשא יעקב ב' אחיות, ותירץ דקודם מתן תורה היה, אך קשה הלא קיימו עד שלא נתנה, והנראה דלאיסור ב' אחיות

הערות

עב. יש שכ' הנו' שלא היה על אברהם אבינו 'שם ערל' ויש שכתב שלא היה על הערלה 'שם ערלה'. וע"ע בית הלוי (ח"ב סי' מז), ובתשובת מהר"ח אור זרוע (סי' לא). וע"ע בפנים יפות כאן. ובעצם הקו' עי' בפי' הריב"א עה"ת כאן שכתב שמה שאמרו שקיים אאע"ה את כל התורה (יומא שם) קאי על הזמן דלאחר שנצטווה במילה. וכעין דבריו כתב גם מהרש"א יבמות (ק.) ובבא בתרא (טז.) עיין שם.

והנה קו' זו הק' גם מקנה (קידושין פב.) ותרומת הכרי (פתיחה אות ק), וכתבו לתרץ, שקודם שנצטווה היה אסור למול דאסור לחבול בעצמו, עיי"ש באורך כל העניין. ובספר באר ראי (עמ' רע"ז) מביא תי' הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל דהנה הרמב"ם (יסודי התורה פ"ז ה"א) כתב שמתנאי הנבואה שיהיה הנביא חכם, גבור במדותיו, ושלם בגופו, יעוי"ש. וצ"ע דהכס"מ מייתי

בעינן אישות של ישראל ולפי"ז ל"ש איסור ב' אחיות אצל יעקב כיון דהאישות לא הוי רק אישות בן של ב"נ, ובאישות ב"נ אין איסור ב' אחיות. [ומפורש הדבר בחי' הרמב"ן יבמות (צח.) עיי"ש]. ומיושב בזה קושיית הרא"ש (כתובות ח.) מאי שייך עריות לברכת אירוסין אם ברכת המצות היא עיי"ש. ולמש"כ ניחא דהרי באישות זה חלין ותליא עריות. ודו"קעג.

הערות

מקור הרמב"ם מהגמ' נדרים (לח.) דאין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גיבור ועשיר וחכם, ומפרש הרמב"ם גיבור במדותיו, כההיא דתנן איזהו גבור הכובש את יצרו, אבל הא דכתב הרמב"ם דבעינן שלם בגופו ומי שאינו שלם בגופו דהיינו בעל מום אינו כשר לקבל נבואה, לא נזכר בשום מקום, ואף אחד מהמבארים והמפרשים לא ציינו המקור לזה.

ואמר הוא ז"ל דמקור הרמב"ם הוא מרש"י (בראשית יז א) על הפסוק 'התהלך לפני והי' תמים' שכ' וז"ל 'ולפי מדרשו התהלך לפני במצות מילה, ובדבר הזה תהיה תמים, שכל זמן שהערלה בך, אתה בעל מוך לפני', עכ"ל. וצ"ב מה בכך אם יהא נחשב בעל מום, וגם מה הוא שהוסיף המדרש המלה 'לפני', אלא ע"כ מוכרח דמתנאי הנבואה לפניו הוא שיהיה שלם בגופו, ובע"מ פסול לנבואה, וכוונת המדרש 'אתה בעל מום לפני' הוא כפשוטו דאם אברהם היה בעל מום היה פסול לנבואה, ואם כן כשנצטוה על המילה, הרי כ"ז שהערלה בך הרי 'יתר כנטול' והוי בעל מום לפני, ר"ל שהוא לפני, וע"כ צריך למול כדי שיהיה ראוי ומוכשר לקבל נבואה, וזהו מקור הרמב"ם שבע"מ פסול לנבואה. ולפי זה מיושבת קושי' האחרונים דאם לא היה מצווה לימול הרי כשחסרה הערלה הרי הוא בעל מום מחמת חסרון הערלה, ולכן לא מל את עצמו מפני שאז תסתלק ממנו הנבואה כי לא יהא שלם בגופו, עיי"ש.

וכעין יסוד זה אי' במשך חכמה (בראשית יז ג) עה"פ 'ויפל אברהם על פניו' וז"ל 'ממורא השכינה, שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד ורוה"ק נצבת עליו, רש"י בשם חז"ל (פרקי דר"א פכ"ט) ופרושו ע"ד מה דאיתא במסכת יבמות (ע.) דערל אסור לאכול ולסוך בתרומה רק שלא בזמנה קודם ח' אינה ערלה, כן פשיטא לירושלמי (יבמות ח א), וכן פסק רבינו הרמב"ם (תרומות (פי"א ה"ז) ודוקא קודם שמונה דלא הוה כיוצא בו בר מילה בשום מקום, אבל בל"ז אף טומטום שאינו מחוייב ליקרע ולימול מקרי ערל, עיי"ש בתוס' (ט. ד"ה הערל) ולכן קודם הזכר צווי ה' למול אצל שום נברא, לא היתה מאוסה הערלה, והיה עומד ושכינה עומדת עליו, אבל כיון שאמר לו 'היה תמים ואתנה בריתי' וכו' ונצטווה לימול, שוב הוה ערלה ומעכבא ומאוסה הערלה, ומשו"ה 'ויפול על פניו' וזה נכון ודו"ק. [וע"ע בתנחומא אות כ, ובילקוט שמעוני ישעיה רמז תב].

ובעצם יסודו של מרן דיע"א כבר העירו דהנה מצינו כמה מברואי עולם שנבראו מהולים קודם הציווי שנצטווה אברהם אבינו על המילה, ועי' בזה באבות דרבי נתן (פ"ב ס"ד), ולפי"ד מרן זיע"א איזה משמעות יש למה שנולדו מהולים הלא אכתי אין שם ערלה על ערלתם. וי"ל.

עוד יש לדון דהנה אף שמצוות מילה לא הייתה שייכת קודם הציווי כמש"כ מרן זיע"א מכ"מ בתוס' ביבמות (עא: ד"ה לא) מבואר דמצוות פריעה הייתה שייכת לאחר שנצטווה על המילה אע"פ שלא נצטווה על הפריעה. ומכאן יש לדון באריכות בגדר מצות פריעה ואכ"מ.

עג. כתבי תלמידים.